УДК 355. 014.94 (477+470)
БЕНЧУК В.О.
https://orcid.org/0000-0002-3516-5871
ТРОФИМОВИЧ В.В.
http://orcid.org/0000-0003-0083-0437
https://doi.org/10.33577/2313-5603.34.2020.172-199

РЕАКЦІЯ ЖИТЕЛІВ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ЗБРОЙНУ АГРЕСІЮ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У 2014 р.

У статті з'ясовано та проаналізовано реакцію населення Донецької області на «російську весну» та військове вторгнення на Донбас. Досліджено механізми російського спеціального координаційного центру у розв'язанні військового протистояння на Донеччині з метою розпалювання суспільної ворожнечі для демонстрації нібито «внутрішнього конфлікту», а не агресії РФ. Встановлено еволюцію настроїв донеччан у зв'язку з активними бойовими діями на Сході України та причини їх змін.

Ключові слова: «ДНР», Донецька область, збройна агресія, реакція, Росія, суспільно-політичне протистояння, Україна.

Постановка проблеми та її актуальність. Самоусунення від влади екс-президента В. Януковича та збройна агресія Росії проти України створили складну суспільно-політичну ситуацію у Донецькій області. Революційні зміни, породжені Майданом, донеччани сприйняли неоднозначно, чим скористались як внутрішні агенти впливу, так і кремлівські очільники. Це призвело до суспільно-політичного протистояння між проросійськи налаштованими протестувальниками й українськими патріотами. Вказані події отримали назву «російська весна», котра після інтервенції російських парамілітарних і військових груп переросла у збройний конфлікт на материковій частині України. Військово-політичне керівництво РФ, втрутившись у внутрішньополітичні процеси України, намагалося створити російську окупаційну

Трофимович Володимир Васильович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України ім. М.П. Ковальського Національного університету «Острозька академія».

Бенчук Віталій Олександрович, аспірант Національного університету «Острозька академія».

© Трофимович В.В., Бенчук В.О., 2020

адміністрацію під прикриттям чи то «Новоросії», чи то «народних республік», але під виглядом місцевого міжетнічного конфлікту, щоб приховати власну збройну агресію. Тому неупереджене та ґрунтовне дослідження реакції донеччан на події «російської весни» та військової інтервенції на Сході України є вкрай актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Реакція донеччан на збройну агресію Росії залишається малодослідженою темою. Окремі її аспекти частково висвітлювались вітчизняними та зарубіжними авторами. Зокрема, В. Головко та Л. Якубова у співавторстві дослідили суспільно-політичне протистояння та позицію місцевої влади (*25 років незалежності: нариси історії…, 2016*). *Г. Перепелиця* відобразив суспільно-політичний та військовий розвиток подій на Донбасі з аналізом соціологічних опитувань його жителів щодо їхнього ставлення до тогочасних подій (*2017*). В. Войналович і Н. Кочан з'ясували реакцію донецьких релігійних громад на силове протистояння та дійшли висновку, що, крім Української Православної Церкви Московського Патріархату, усі вони зайняли проукраїнську позицію. Також на сторінках видань «Український тиждень» і «Дзеркало тижня» опубліковані як репортажі донецьких журналістів, зроблені з епіцентру подій, так і розвідки їхніх колег, котрі акцентували увагу на внутрішніх процесах у донецькому соціумі – *Б. Буткевич* (*2014*), *Є. Шибалов* (*2014*), *І. Лосєв* (*2014*).

Зарубіжна історіографія представлена працями британського та канадського політолога українського походження *Т. Кузьо* та російських дослідників – *А. Циганка* та *А. Антонова-Овсієнка*. Перший охарактеризував реакцію донецької влади на російську агресію та проаналізував сили, котрі здійснювали інтервенцію навесні 2014 р. (*2018*). А. Циганок події Революції Гідності розцінював як «державний переворот», а нову революційну владу – як «хунту», яка розпочала «геноцид» проти російськомовних громадян південних та східних регіонів *(2016)*. Протилежної думки дотримується А. Антонов-Овсієнко, який вважає, що збройний конфлікт на Донбасі розпалював засланий російський спецназ, замаскований під «народну самооборону», з метою повторення кримського сценарію.

Проте, дослідження безпосередньо реакції жителів Донецької області на військову інтервенцію Росії присвячується вперше.

Метою статті є з'ясування реакції населення Донецької області на збройну агресію Росії проти України у 2014 році.

Виклад основного матеріалу. Активна фаза підготовки до розв'язання війни проти України розпочалася під час подій на Майдані, коли за допомогою російських медійних ресурсів відбувалося компонування інформації для зміни свідомості жителів південних і східних регіонів у ставленні до тогочасних суспільно-політичних процесів. Обрана стратегія мала на меті розвинути внутрішній конфліктогенний потенціал для майбутньої агресії *(Гибрессия Путина. Невоенные аспекты войн нового поколения…, 2016)*.

Самоусунення В. Януковича та його оточення від влади, кількамісячна інформаційна кампанія із дискредитації учасників і прихильників Революції Гідності призвели до протестного настрою частини населення Донецької області, котра революційні зміни у Києві сприймала як «державний переворот» і «фашистський заколот». Соціологічне дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) 8–18 лютого, зафіксувало, що на Сході України 57% опитаних вважали причиною виходу людей на масові протести дії Заходу, котрий прагнув втягнути Україну в орбіту своїх політичних процесів, 68% – покладали відповідальність за ескалацію протистояння на тогочасні опозиційні політичні сили, а 52% – підтримували В. Януковича *(Ставлення в Україні та Росії до акцій протесту в Україні, 2014)*. Інше опитування, здійснене у квітні, продемонструвало, що уже 70,5% респондентів сприймали Майдан як «державний переворот», організований опозицією у змові з представниками Заходу, і саме на лідерів останньої 57,2% покладали провину за масові жертви у Києві та 28,5% – на країни Заходу. Разом із тим 40% опитаних вважали, що В. Янукович мав би розігнати його силою, однак 53,7% проти 35% засудили використання зброї силовиками на Майдані *(Думки та погляди жителів південно-східних областей України: квітень 2014, 2014)*.

Антимайданівські мітинги розпочались одразу після зміни влади. 23 лютого у Маріуполі на акцію зібралися близько 600 осіб, які закликали до федералізації України, створення загонів самооборони й озброєння усіх присутніх з метою «захисту південного сходу України від фашистів» *(Приазовский рабочий № 28, 2014: 4)*. Через два дні у Донецьку біля пам'ятника В. Леніна, де були

розміщені намети КПУ з прапорами РФ і символікою громадської організації «Донецька республіка», зібралися близько 100 протестувальників. Вони прагнули створити «Східний фронт» для противників нової влади (*Фотофакт. Жители Донецка не спешат записываться в «Восточный фронт», 2014*).

Настроями місцевого населення скористалися службові особи ЗС РФ, ФСБ і представники кремлівської влади, котрі з метою порушення суверенітету і територіальної цілісності України створили спеціальний координаційний центр, який здійснив серію операцій під назвою «російська весна». Основними рушійними силами, котрі розпалювали суспільний заколот, були, з одного боку, місцеві іредентисти – члени проросійських і панславістських організацій та представники місцевої влади, а з іншого – російські «туристи», ветерани війн, кадрові військовики – так звані відпускники і відставники, представники організованих злочинних угруповань і члени різноманітних російських фашистських і націоналістичних організацій *(Кузьо, 2018: 390-391)*.

Їхні дії супроводжувала інформаційна атака медіаресурсів Росії, котрі формували відповідний контент для зміни свідомості місцевого населення, розповсюджуючи хибну, перекручену та неправдиву інформацію. Найбільш вигаданими та поширеними чутками були відрахування із зарплат коштів на відбудову Майдану та утримання Правого Сектору, приїзд на Донеччину «бандерівців», які будуть виселяти всіх російськомовних громадян, спланований та організований «геноцид» останніх новою українською владою методом соціально-економічних заходів тощо *(Чего боится Донбасс. Список слухов…, 2014)*. Російські медіа використовували також інструментарій смислової війни. Її суть – формування смислів, які ведуть до певних інтерпретацій фактів. Тому в інформаційному просторі систематично застосовувалися слова та словосполучення, котрі у масовій свідомості донеччан мали негативний підтекст – «бандерівці», «фашисти», «неонацисти», «каратели», «хунта» *(Почепцов, 2016: 222)*.

Метою російського спеціального центру було створення «керованого хаосу» із рекрутуванням якомога більшої кількості місцевого населення. Військово-політичне керівництво РФ намагалося організувати внутрішній міжетнічний конфлікт як протистояння між українцями та росіянами Сходу України для застосування міжнародного правового механізму сецесії – права

нації на самовизначення *(Пахоменко, 2015: 246)*. Попри невелику чисельність мітингів, учасники яких виступали проти революційних змін, послідовники антимайдану розгорнули активну діяльність. Вони вимагали від місцевої влади надання приміщень для військових тренувань членів «Східного фронту», розповсюджували листівки з закликами до донеччан прийти на «народне віче» проти «бандерівської окупації», організовували наметове містечко. Російські спецслужби, у свою чергою, в численних групах соціальної мережі «ВКонтакте» збирали загони російських «туристів» в українські міста – Харків, Донецьк, Одесу з метою максимальної кількості їх присутності, щоб кремлівське керівництво мало офіційний привід для «захисту» своїх співвітчизників за кордоном *(В России собирают «туристов» в Украину, служивших в армии, 2014)*.

У результаті 1 березня 2014 р. у низці міст Донеччини відбулися чітко сплановані за одним сценарієм антиукраїнські мітинги – Бахмуті (до 2016 р. Артемівськ), Горлівці, Єнакієві, Донецьку, Краматорську, Маріуполі, Слов'янську, на які прийшли від кілька сотень до кілька тисяч протестувальників. Вони підтримали озвучений 28 лютого терористичною організацією «Народне ополчення Донбасу» ультиматум на сесії Донецької міської ради – невизнання нового керівництва та перебрання всієї повноти державної влади органами місцевого самоврядування. *(Сепаратистские митинги в городах Донецкой области…, 2014)*. Найбільший мітинг відбувся у Донецьку, де активною групою виступали члени «Донецької республіки», Російського блоку та інших маргінальних організацій, котрі мали намір захистити Донбас від «бандерівців і фашистів». На ньому було обрано «народного губернатора» П. Губарєва, керівника «Народного ополчення Донбасу», члена російської неофашистської організації «Російська національна єдність», який закликав ввести війська РФ на територію України. Це завершилося екстреним засіданням облради, котра прийняла резолюцію, що передбачала низку пунктів, головний з яких – проведення в області референдуму стосовно подальшої долі Донбасу. Питання, винесені на референдум, вирішили доопрацювати у подальших консультаціях із представниками протестантів *(Заграница нам поможет? Как Донецк делал выбор…, 2014)*.

Місцева влада у цих подіях зайняла неоднозначну позицію. На тлі самоусунення її політичного лідера В. Януковича вона намагалася зберегти свій вплив, а тому також провокувала «керований» бунт для торгу з новим центральним керівництвом. Зазначимо, що на Донбасі у стосунках влада/суспільство завжди панував патерналізм, а лідери проросійського табору мали тісні стосунки з владою на місцях. Тому остання взяла на озброєння вимоги проросійських мітингів у питаннях статусу російської мови та децентралізації, щоб запропонувати офіційному Києву своє бачення вирішення суспільно-політичного заколоту на Сході України. Звідси висновок В. Головка та Л. Якубової про те, що «актори на сепаратистський сцені Донбасу були начебто старі («люди» місцевих авторитетів), але замовники в них вже були інші – у Москві», найбільш правдиво характеризує тодішню ситуацію *(25 років незалежності: нариси історії…, 2016: 645)*.

На противагу проросійському табору постав потужний й організований суспільно-політичний рух, який виступав за єдину Україну та проти збройної агресії РФ. Низка обласних представництв партій та громадських організацій Донеччини – «УДАР», Народний Рух України, Конгрес Українських Націоналістів та інші підготували спільну заяву, в якій засудили окупацію російськими військами української території, висловили підтримку новій українській владі та наголосили, що «Народне ополчення Донбасу» не представляє інтереси всіх місцевих жителів, а лише малочисельних проросійських радикальних організацій *(Посягающие на территориальную целостность являются преступниками…, 2014)*. Згодом усі лідери політичних сил Донбасу, крім Партії Регіонів та КПУ, виступили із закликом до В. Путіна не втручатись у внутрішню політику української суверенної держави. Також про підтримку останньої звявили Незалежна профспілка гірників Донбасу та Донецька обласна організація «Всеукраїнське об'єднання ветеранів Чорнобиля», які вказали на те, що радикальні елементи та провокатори закликають до силового повалення законної української державної влади *(Горняки и чернобыльцы призывают горячие головы Донбасса…, 2014)*.

Частина донеччан також виступила на підтримку соборної України. З березня вони записали відеозвернення до президента Росії, в якому засудили його агресивну політику, а наступного дня близько 2 тис. жителів міста вийшли на акцію підтримки

єдиної та незалежної України. На фоні зростання активності проросійського руху український також розширював свою діяльність і чисельність. Тому 5 березня на мітингу були присутні вже 5–7 тис. прихильників єдиної України *(Пророссийские активисты напали на мирных граждан в Донецке…, 2014)*.

Суспільно-політичне протистояння відбувалось у всіх містах області. Для боротьби з проросійським рухом патріотичні сили сформували Координаційний комітет патріотичних сил Донбасу (ККПСД) – консультативний орган, який об'єднав усі українські сили: політичні партії, крім БЮТ, кілька громадських організацій, журналістів, патріотично налаштованих афганців, військовиків у відставці й інших. 13 березня вони організували найбільший мітинг за Україну, під час якого було вбито першу жертву «російської весни» – донеччанина Д. Черняхівського. Це змусило ККПСД припинити акції. Але його учасники продовжили свою боротьбу іншими методами – підтримували волонтерською допомогою українських військовиків, влаштовували патріотичні флешмоби «Донбас – це Україна» тощо *(Дончане продолжают проводить акции в поддержку…, 2014)*.

Проросійські лідери, крім вуличних акцій, провели «народний референдум». У бюлетенях, які роздавали учасникам протестів і перехожим, стояли два питання, аналогічні кримському «референдуму» – «Ви за приєднання Донецької області до Росії на правах суб'єкта Російської Федерації?» та «Ви за статус Донецької області як частини України?» *(В Донецке на улице раздают «бюллетени» для референдума, 2014)*. Місцева влада, прийнявши рішення від 3 березня 2014 р. № 6/29-704 «Про громадсько-політичну ситуацію в Донецькій області», котрим передбачалося проведення референдуму, зайняла у цьому питанні неоднозначну позицію. З одного боку, голова обласної ради заявляв, що для його проведення в українському законодавстві немає відповідної бази, а з іншого, не відкликав це рішення, а, навпаки, створив робочу групу для його реалізації. Тому прокуратура звернулася до окружного адміністративного суду, котрий тимчасово зупинив прийняте рішення *(Андрей Шишацкий начал готовить референдум в Донецкой области, 2014)*.

Лінія суспільного розламу в подіях «російської весни» проходила не за національним, мовним, релігійним чи станово-класовим поділами, а, очевидно, на інтелектуальному й ідеологічному рівнях. Тому дати їй однозначну характеристику складно. Проте,

у проросійському таборі слід виокремити дві підтечії – російську й українську. Останню І. Лосєв охарактеризував як «альянс ватників і фраків», в якому «фраки» – це донбаська сучасна еліта, а «ватники» – патерналістське і люмпенізоване населення, позбавлене схильності до самодіяльності.

«Люмпени» виступали не так за Росію, як проти України, котра в їхній свідомості асоціювалася з усім поганим. Адже у радянський період вони мали роботу та стабільний заробіток, а після розпаду СРСР, внаслідок деіндустріалізації регіону та реструктуризації вугільної промисловості втратили це. Саме вони були найбільш уразливі до вербування російськими спецслужбами, інтерес яких був підкріплений матеріальною винагородою невідомого походження, виплати якої проросійським протестувальникам були неодноразово зафіксовані журналістами *(Лосєв, 2014: 20)*.

Російську підтечію складали представники силових і безпекових відомств, представники влади, а також громадських рухів та організацій різного спрямування – сталінізму, російського православного фундаменталізму та фашизму, котрі, за визначенням Марлен Ларуель, уособлювали червоний (прихильники комуністичних ідей), білий (російських імперських поглядів) і коричневий (прибічники фашистських ідей) компонент триколірного російського політичного проєкту «Новоросія» *(Кузьо, 2018: 389)*.

Тому вимоги та цілі спочатку антимайдану, а потім проросійського руху були плутані та непослідовні. Їх умовно можна розділити на дві категорії – радикальні та нерадикальні *(Цыганок, 2016: 51)*. Останні складались із таких пунктів:

- відновлення дії Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 р.;
- проведення референдуму та федералізація, але в складі України, та внесення відповідних змін до її Конституції тощо.

Радикальні заклики вимагали «ввести миротворчі війська братерського народу для захисту південно-східного населення від безчинств коричневої чуми» та «бандерівців» *(Приазовский рабочий № 32 (19806), 2014: 1-3)*. Для цього проросійські протестувальники підготували низку листів президенту Росії, в яких просили «відновити законний конституційний лад» та захистити російськомовне населення. Вони прагнули визнання «Донецької Народної Республіки» з подальшим її входженням до складу РФ як нового суб'єкта федерації *(Приазовский рабочий № 58 (19832), 2014: 2)*.

Однак, справжнє ставлення місцевих жителів до тогочасних суспільно-політичних подій та збройної агресії Росії дають можливість з'ясувати соціологічні дані. Перші з них були зібрані Донецьким інститутом соціальних досліджень та політичного аналізу, котрий провів опитування серед донеччан 26–29 березня. Отже, понад 31,6% опитаних містян прагнули жити в унітарній державі, але з розширенням економічних і податкових повноважень, 18,6% – не хотіли жодних змін у адміністративно-територіальному устрої регіону, 15,5% – підтримували федералізацію України з її поділом на кілька федеральних округів, 18,2% – виступали за входження Донецького регіону у міждержавний союз з Росією, 8,7% – за приєднання до останньої і лише 4,7% – за проголошення так званої ДНР *(Большинство жителей Донецка хотят жить в единой Украине – опрос, 2014)*. Крім того, проведене дослідження показало, що 26,5% опитаних схвалювали дії проросійських заколотників, а 40,8%, навпаки, підтримували акції за єдність України. Різне й неоднозначне ставлення було до збройної агресії – більшість виступала за мирне вирішення кризової ситуації між РФ і Україною, тому на випадок введення російських військ на материкову частину останньої 46,2% вважали нормальним зайняти нейтральну, вичікувальну позицію та уникати прямої участі в конфлікті, 20,9% готові були підтримати українську армію і чинити опір агресору, а 21,5%, навпаки, мали намір його підтримувати *(Большинство дончан не одобряют действия сепаратистов – опрос, 2014)*.

8–16 квітня КМІС провів соціологічне дослідження «Думки та погляди жителів південно-східних областей України: квітень 2014». Серед опитаних жителів Донецької області не визнавали нову владу законною: 74% – в. о. Президента України О. Турчинова; 72% – Кабінет Міністрів України на чолі з А. Яценюком; 49,5% – Верховну Раду України, а визнавали легітимними, відповідно 14,3%; 16,6%; 32%. Важко було визначитися, відповідно 10%; 9,4%; 16,6% респондентам.

Відокремлення свого регіону від України та приєднання до РФ підтримували 27,5% опитаних, не підтримували – 52,2% та важко було визначитися – 17,3%. Разом із тим 41,1% респондентів прагнули здійснення децентралізації та розширення прав регіону, 38,8% – виступали за федералізацію, 10,6% – вважали за достатнє

ті права для регіону, котрі він має. 64,6% опитаних не готові були голосувати за приєднання їхнього регіону до Росії, а 25,5% – навпаки.

Стосовно агресії РФ то 28,2% опитаних вважали, що між двома державами йде війна, а 60,6%, навпаки, – немає. 48,3% розглядали можливість вторгнення російських військ на територію України, 37,4% – супроти. При цьому 19,3% навіть підтримували такий крок з боку кремлівського керівництва, а 66,3% виступали проти. А на випадок такого сценарію 11,9% готові були боротися з агресором, 12,6% – підтримувати його, 3,5% – навіть би приєдналися до російської армії, а 55,4% – залишилися би вдома й зайняли нейтральну позицію *(Думки та погляди жителів південно-східних областей України: квітень 2014, 2014)*.

Ще одне дослідження, проведене у травні в рамках проекту «Народний референдум» на противагу проросійському, продемонструвало, що 72,8% жителів підтримувало територіальну цілісність України, а 24,75% - ні. Разом із тим 84,79% прагнуло розширення повноважень органів місцевого самоврядування. У зв'язку з терористичною діяльністю бойовиків «ДНР» в низці міст і районів опитування проводилось у 48 з 66 адміністративно-територіальних громад. Як показали соціологічні дослідження донецької громади, більшість мешканців прагнули залишитись у складі України, з розширенням повноважень органів місцевого самоврядування. Проте втручання Росії у події на Донбасі перетворили суспільну кризу на розкол, який призвів до військового протистояння *(Более 70% жителей Донбасса поддерживают территориальную целостность…, 2014)*.

Попри значну кількість і чисельність проросійських мітингів протягом березня, до кінця місяця їх підтримка серед місцевого населення почала спадати. «Кримський сценарій» на Донеччині не спрацював, оскільки на її території не було іноземних військових формувань, як у випадку з Кримом, а постання потужного патріотичного руху не дало можливості проросійському виражати інтереси Донбасу від свого імені. Значну роль у затуханні проросійської активності відіграли також непродумані дії кураторів «російської весни». 22 березня у деяких містах відбулись акції на підтримку екс-президента В. Януковича. Очевидно, кремлівські зверхники шукали різні варіанти врегулювання ситуації, й

повернення останнього розглядалося як один із них. Аналіз тогочасної російської пропаганди, здійснений П. Бурковським, засвідчив: офіційна Москва протягом лютого-березня робила ставку на колишніх членів Партії Регіонів та її керівників на місцях із очікуванням, що вони очолять антиукраїнський заколот. Але їх нерішучі дії та переслідування власних інтересів продемонстрували марні сподівання російськпх можновладців. Крім того, біля 73% навіть «своїх» донеччан вже не сприймали В. Януковича як законного президента і лише 15,8% досі вважали його таким *(Бурковський, 2017)*.

Найбільші акції на підтримку екс-президента відбулись у Донецьку та Маріуполі. В останньому мітинг готували заздалегідь та агітували на нього місцевих жителів. На ньому були присутні близько тисячі протестувальників, які записали відеозвернення до В. Януковича, в якому наголосили, що він «єдиний законний президент» та вимагали від нього «виконати присягу, дану українському народові» *(Приазовский рабочий № 42 (19816), 2014: 2)*. На мітингу у Донецьку була прийнята резолюція з вимогами до екс-президента як до «законного», головною з яких було заклик звернутися до В. Путіна з проханням ввести «російські миротворчі війська» для захисту російськомовного населення на території Донецької області. Проведення цих заходів відбулося після офіційної заяви прем'єр-міністра РФ Д. Медведєва, в якій він наголосив, що В. Янукович залишається «законним» президентом України *(Как жители Донецка ждали второго пришествия Януковича, 2014)*.

Спад активності проросійського руху зафіксував у своїй статті донецький власкор Є. Шибалов, який на початку квітня на сторінках газети «Дзеркало тижня» писав, що «проросісти більше не виглядають організованою й потужною силою, здатною поставити під сумнів статус східних регіонів та відчинити ворота загарбникам» *(Шибалов, 2014)*. Однак, насправді, це було підготовкою проросійських сил до скоординованих дій у низці областей України, котрі 7 квітня захопили адміністративні установи, в тому числі обласні управління СБУ для заволодіння зброєю. Цього ж дня була проголошена «Донецька народна республіка». Також був організований «штаб Південно-Східного спротиву» та озвучена його головна вимога – відокремлення

регіону від України. Тому антитерористичний центр СБУ з метою захисту територіальної цілісності держави розпочав проведення антитерористичної операції *(Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016), 2017: 20-21)*.

У результаті 7 квітня було звільнене обласне управління СБУ, проте зачистка обладри від терористів була зупинена. Причини того, чому антитерористична операція не була продовжена, дотепер до кінця не з'ясовані. Найбільш поширеною версією є саботаж наказу бійцями спецпідрозділу «Альфа» СБУ, а відправлені силовики на чолі з В. Яремою та В. Гелетеєм відмовилися штурмувати приміщення ОДА, аргументуючи це тим, що відповідні дії – не їх спеціалізація *(25 років незалежності: нариси історії…, 2016: 643)*. Представники «ДНР», своєю чергою, зрозумівши, що штурму захопленої установи не буде, почали вибудовувати стійку ієрархічну терористичну організацію зі створенням «тимчасового уряду» та формуванням власних парамілітарних воєнізованих груп. Попри поширення терористичної влади лише на захоплені об'єкти, припинення точкових спеціальних операцій з боку українських силовиків призвело до нарощування сили «ДНР» і опанування нею суспільно-політичної та військової ситуації на Донбасі *(Якубова, 2018: 210)*.

Провал «народного заколоту», з огляду на відсутність масової підтримки місцевим населенням проросійського руху, оскільки, за інформацією облдержадміністрації, у квітні в проросійських мітингах брали участь близько 10 тисяч осіб, змусив кремлівське керівництво змінити свої плани і зробити ставку на розпалювання збройного конфлікту. Відтепер головними фігурами інформаційних ресурсів стали «ополченці», під якими маскувалися російські військовослужбовці та добровольці. Вони представлені «народними» героями як «захисники» чи то новоросійського, чи то російськомовного населення від українських «фашистів» і «неонацистів». Відбулось активне формування «органів самоуправління», до складу яких увійшли особи з натовпу, що створювало враження справжнього «народовладдя» *(Бурковський, 2017)*.

Уперше російські диверсанти під виглядом «ополченців» з'явилися 12 квітня, коли вони напали та взяли під контроль низку управлінь міліції в Бахмуті, Краматорську, Слов'янську, Лимані (до 2016 р. Красному Лимані). В їх захопленні брали

участь представники ЗС РФ, переодягнені у форму «зелених чоловічків» *(Перепелиця, 2017: 551)* та спеціальна диверсійна рота «Крим», сформована з російських добровольців, яких очолив полковник ФСБ у відставці І. Стрєлков («Гіркін»). Як згадував член останньої О. Жучковський, перед відрядженням в Україну в осіб, котрі ухвалювали подібні рішення, були сумніви щодо доцільності такого кроку. Оскільки, як пояснював сам куратор кримської групи О. Бородай, підтримка їхньої діяльності місцевим населенням була не настільки істотна як у Криму *(Жучковский, 2020: 43-44)*.

Українська влада, отримавши інформацію про появу «зелених чоловічків» у Слов'янську, відправила рекогносцирувальну групу СБУ для уточнення та перевірки розвідувальних даних. Але на підступах до міста в с. Семенівка вона була атакована російською групою, зазнавши втрат серед особового складу. Тому Рада національної безпеки та оборони України 13 квітня 2014 р. прийняла рішення розпочати Антитерористичну операцію з метою подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України.

Інтервенція російських парамілітарних формувань і спецзагонів призвела до активних бойових дій, епіцентром яких стали Слов'янськ та Краматорськ. Їхню присутність у місті зафіксували журналісти з російського видання «Новая газета», матеріал яких згодом був видалений із сайту. У своєму репортажі вони зазначили, що так звані добровольці-ополченці були одягнуті в однострій та озброєні новими зразками автоматичної зброї АКС-100, що перебуває на озброєнні ЗС РФ. Крім того, при спілкуванні з місцевими мешканцями деякі з них визнавали, що прибули з Рязані, де розташована в/ч 41450, яка входить до складу 106-ї повітрянодесантної дивізії *(«Зеленые человечки» в Славянске рассказали…, 2014)*.

Зважаючи на відсутність адекватних рішень і дій з боку влади, патріотична частина жителів Донеччини почала власний спротив російській агресії. Наприклад, уже в окупованих терористами Слов'янську та Краматорську відбулися мітинги за єдину Україну, котрі були розігнані озброєними бойовиками. У Маріуполі місцева самооборона самостійно захистила управління міліції від захоплення місцевими колаборантами *(Вооруженные люди разогнали мирный митинг…, 2014)*. Певна частина патріотично налаштованих

жителів самоорганізувалась у батальйон територіальної оборони «Донбас», який навесні звільнив від терористів Великоновосілківський район, а в бою за Карлівку зазнав втрат – 5 загиблих. Згодом, протягом липня-серпня, сили батальйону взяли участь у звільненні Артемівська, Лисичанська, Попасного, Іловайська *(Інтерв'ю з А. Поляковим («Поляк») – стрільцем-санітаром 1-го взводу 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас», 2017)*.

На тлі збройного конфлікту активну діяльність розгорнув і ККПСД, який після проголошення «ДНР» звернувся до офіційного Києва з проханням ввести на територію Донеччини додаткові збройні сили та організував альтернативні «народні збори». На них були присутні представники 66 адміністративно-територіальних громад області, котрі виступили проти проголошення «ДНР» і проведення місцевого референдуму. Крім того, з їх ініціативи 17 квітня у Донецьку була влаштована велика акція на підтримку єдиної України, котра відбулася на фоні чотиристоронньої зустрічі за участі представників останньої, США, ЄС і РФ у Женеві з метою врегулювання кризової ситуації в державі *(Народные сборы Донбасса отменили решения о референдуме…, 2014)*. Тому завдяки спротиву місцевих патріотів російській агресії на кінець квітня, згідно з інформацією департаменту внутрішньої політики Донецької ОДА, у 5 містах і 13 районах збереглись державні символи, у 4 містах і 1 районі була присутня лише символіка «ДНР», а одночасно України і «республіки» – в 6 містах і 1 районі *(Информация об общественно-политической ситуации в Донецкой области, 2014)*.

На час цих подій вже була сформована мета проросійського заколоту – проведення «референдуму» щодо підтримки державної самостійності «ДНР». На ньому планувалося винести єдине питання – «Чи підтримуєте Ви акт про державну самостійність Донецької народної республіки?». 8 травня, під час зібрання «депутатів» «ДНР», було ухвалене рішення провести «референдум» у два тури. Перший планувався 11 травня, на якому донеччани мали визначитися: підтримувати чи не підтримувати «Акт державної самостійності «ДНР». А другий – через тиждень: тоді ж планували озвучити питання про приєднання «республіки» до складу РФ. Проте після проведення першого туру голова «Центральної Виборчої Комісії ДНР» Р. Лягін виступив із

офіційною заявою про те, що другого етапу «референдуму» не буде *(ДНР проведет «референдум» за присоединение к России в два тура, 2014)*.

Результати «референдуму» були оголошені 12 травня 23:30, відразу після закриття «виборчих дільниць». Їх фіктивність підтвердили і російські незалежні експерти, котрі заявили, що офіційна явка не відповідає дійсності, яка, на їх думку, складала бл. 40%. Крім того, масова явка була штучно створена шляхом малої кількості відкритих «виборчих дільниць». Наприклад, у Маріуполі, згідно з офіційними даними, зареєстровано близько 300 тис. виборців, які під час українських виборів мали можливість прийти до 211 виборчих дільниць, а під час «референдуму» 12 травня – лише у 4 *(Независимые наблюдатели из РФ не признали Донецкий «референдум», 2014)*.

Під вивіскою «ДНР» кремлівські очільники сформували окупаційну адміністрацію на материковій частині України, яку очолив громадянин РФ О. Бородай, зайнявши пост «прем'єр-міністра республіки». Проте, попри збройну інтервенцію під виглядом місцевих «ополченців» і «повстанців», потужну військово-технічну, військово-професійну, політичну, інформаційну та дипломатичну підтримку з боку офіційної Москви, «ДНР» не досягнула бажаного ефекту як політичне і військове формування *(Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. 2019: 36)*.

РФ прагнула залучити до участі у бойових діях проти українських сил якомога більше місцевих жителів, аби продемонструвати ці дії як «громадянський конфлікт». Проте, вони особливо не підтримували проросійський рух, а озброєних терористів і поготів. Тому останні та завербовані колаборанти намагалися влаштувати ворожнечу та насильство серед донеччан методом провокацій задля збільшення кількості жертв серед мирного населення та дискредитації українських силовиків. Адже, як показало соціологічне опитування, місцеві жителі могли взяти зброю в руки лише на випадок загрози їхнім рідним і близьким *(Думки та погляди жителів південно-східних областей України: квітень 2014, 2014)*. Тому з початком збройного конфлікту військові сили «ДНР» були слабкі та нечисленні. Як скаржився командувач терористичними силами у Слов'янську та «військовий міністр ДНР» І. Гіркін під час відеозвернення 17 травня, із 4,5 млн жителів Донеччини до їхніх лав записалося лише біля тисячі осіб *(Слов'янськ у війні 2014 року, 2016: 55)*.

Найтрагічніша провокація відбулася 9 травня у Маріуполі, організована терористичною групою, керованою місцевим жителем О. Недавнім, більш відомим як «Мангуст». Вона атакувала міське управління міліції під час масових заходів у місті. У результаті між бойовиками та правоохоронцями відбулося бойове зіткнення. Останні викликали підмогу *(Кровавое 9 мая в Мариуполе…, 2020)*. Терористи, своєю чергою, поширили серед учасників масових заходів неправдиві чутки та скерували натовп до місця силового протистояння. Введені в оману містяни почали наближатися до українських військовиків, викрикувати образливі слова та провокувати їх. Аби зупинити натовп, останні почали стріляти у повітря, а коли це не подіяло, під ноги, а кулі, потрапляючи в асфальт, рикошетили та ранили навколишніх людей. У результаті цієї провокації значних втрат зазнали як українські силовики, так і цивільне населення. Це призвело до дискредитації української армії та центральної влади у масовій свідомості жителів міста *(Приазовский рабочий № 81 (19855), 2014: 18)*. Подібна провокація відбулась і в Артемівську, де під час нападу на танкову базу терористи відкрили вогонь із житлових будинків з метою викликати зустрічний вогонь українських військовиків у бік їх мешканців *(В Артемовске снова напали на танковую базу…, 2014)*.

Подальше військове загострення з використанням важкого озброєння – різноманітних ракетно-артилерійських гармат і реактивних систем залпового вогню збільшувало масштаби руйнувань інфраструктурних об'єктів та жертв серед мирного населення. Бойовики «ДНР» свідомо та цілеспрямовано обстрілювали житлові квартали міст області, звинувачуючи у цьому українську армію, поширюючи ненависть серед місцевих жителів до України. Як згадували очевидці подібних обстрілів Донецька, перед їх початком, зазвичай, приїжджали журналісти російського телебачення, а потім починались обстріли, котрі відразу демонстрували по телебаченню. Аналогічні випадки відбувались і в інших містах Донбасу *(ДНР обстреливает Донецк – свидетельства очевидцев, 2014)*. Згодом, командир «Востока» – військового формування «ДНР» – О. Ходаковський в одному з інтерв'ю визнав, що його підлеглі обстріляли центр міста Ясинувата реактивними системами залпового вогню БМП-21 («Град») *(ДНР призналась в обстрелах Ясиноватой, 2014)*.

Інші очевидці тих подій розповідали, що у батальйоні «Зоря», яким командував І. Плотницький, для подібних провокацій існували спеціальні групи, котрі з пересувного міномета здійснювали обстріли житлових кварталів. Ці та інші важливі зізнання бойовиків зібрані й опубліковані донецьким журналістом Д. Казанським у його відеоканалі на відеохостингу Youtube. Саме на липень-серпень 2014 р., коли українська армія почала звільняти окуповану територію, припадає найбільше репортажів російських телеканалів із демонстрацією наслідків артобстрілів, жахливих подробиць загибелі цивільного населення та нібито масових страт «ополченців» і «мирних жителів» українськими військами, на адресу яких почали вживати термін «каратели» *(Бурковський, 2017)*.

Загалом, терористичні сили «ДНР» складались із таких підрозділів: батальйон «Восток», чисельність якого доходила до 2,5 тис. осіб; «Оплот» під командуванням О. Захарченка, який нараховував стільки ж; угруповання І. Гіркіна, на боці якого воювали 2 тис. осіб; формування І. Безлера («Бєс») – до тисячі осіб; «Російська православна армія», в складі якої перебували близько 350 бойовиків. Тому, зважаючи на професійну, матеріально-технічну та кількісну перевагу української армії, територія, окупована ними, зменшувалася, а їх позиції поступово знищувались. На серпень українські війська наблизилися до Донецька та поступово брали його в оточення, відрізаючи ворожі лінії комунікації від баз постачання. Це загрожувало знищенням терористичних військ та існуванню «ДНР» найближчим часом *(Из чего состоит "ДНР": Схема иерархии сепаратистов, 2014)*.

Такий розвиток подій змусив російське керівництво спланувати та здійснити спільну військову операцію ЗС РФ із військовими формуваннями терористичних організацій – «Северный ветер» *(Бенчук, 2019: 78)*. Їй передували військові та політичні зміни в окупаційній адміністрації. На початку серпня були відкликані громадяни Росії, котрі займали керівні посади у «республіці» – О. Бородай та І. Гіркін. Новим лідером «ДНР» був призначений громадянин України О. Захарченко, котрий заявив про введення в бій резервів «республіки» з метою контрнаступу проти урядових військ *(Донбас в огні. Путівник зоною конфлікту, 2017: 42)*.

Проте насправді це вже були не росіяни-добровольці, а війська регулярних частин ЗС РФ. Як свідчить опублікований запис журналу бойових дій 19-ї ракетної бригади, оприлюднений

М. Жіроховим, 13.08.2014 від розвідувальних підрозділів штабу АТО їм надійшла інформація про появу колони 18-ї омсбр РФ у районі населеного пункту Сніжне, по якій був здійснений ракетний удар *(Жирохов, 2017)*. Інша російська колона бронетехніки цього ж дня атакувала командний пункт сектора «Д», який відповідав за контроль українського кордону на ділянці Ізварине-Кумачове *(Проміжний звіт ТСК з розслідування трагічних подій під Іловайськом. Повний текст, 2014)*. Загалом, на материкову частину України вторглися 8 батальйонно-тактичних груп ЗС РФ, які нараховували: особового складу – понад 6 тис. осіб; танків – до 70 од.; бойових броньованих машин – до 270 од.; артилерійських систем – до 90 од. *(Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення…, 2015: 16)*.

24 серпня бійці 51-ї омбр, які перебували в районі Іловайська, під час бою з однією із російських колон взяли у полон 11 псковських десантників 98-ї дивізії, котрих українські журналісти, які перебували в епіцентрі подій, відразу продемонстрували на весь світ як факт вторгнення Росії на Донеччину *(Зіненко, 2019: 403-404)*. Контрнаступ російських військ у взаємодії з бойовиками призвів до оточення українських військових в районі Іловайська та Луганського аеропорту. Проте, під Іловайськом сталися найдраматичніші події – попри досягнуті домовленості, війська агресора розстріляли українські сили під час їх виходу з оточення, що призвело до великих втрат і суспільно-політичної деморалізації української спільноти. У результаті 5 вересня 2014 р. Тристороння контактна група (посол ОБСЄ Х. Тальявіні, Л. Кучма, посол РФ в Україні М. Зурабов, очільники «ДНР» і «ЛНР» О. Захарченко та І. Плотницький) підписали в Мінську «План мирного врегулювання ситуації на Сході України», в основу якого лягли попередньо запропонований мирний план П. Порошенка та ініціативи В. Путіна. Його підписання не зменшило військову напругу, проте переконало офіційний Київ у неможливості силового розв'язання проблеми на Донбасі *(Перепелиця, 2017: 627)*.

Підписання Мінська-1 призвело до недопущення військової поразки «ДНР» і розділення Донецької області на території, підконтрольні Україні та на яких органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень. Тимчасове зупинення активних бойових дій дало можливість дослідити настрої місцевого населення на Донеччині, котрі, порівняно з весняними,

змінилися. Проведені опитування 12–21 вересня Фонду «Демократичні ініціативи Ілька Кучеріва» та Київського міжнародного інституту соціології зафіксували наступне: 39% респондентів підтримували ідею федеративного устрою України; 26% – незалежність «ДНР»; 16% – не проти були приєднатися до Росії. Крім того, 53% опитаних жителів Донеччини прагнули виведення ЗСУ з території їхньої області, оскільки 56% не вважали, що між Україною та РФ йде війна, а 63% із них не покладали вину за кровопролиття на РФ *(Ставлення населення до подій на Донбасі…, 2014)*. Відповідне ставлення було до кремлівського керівництва, до якого добре ставилося 69,1% опитаних, до самих росіян – 90,9%, а до РФ як до держави – 83%. Тому 77,7% респондентів прагнули дружніх відносин між обома країнами з відкритими кордонами та без митниць, а 13,3% – об'єднання *(Як змінилося ставлення населення України до Росії…, 2014)*.

Такі зміни в настроях були обумовлені перебуванням місцевих жителів під потужним інформаційно-психологічним впливом російських медіаресурсів. Адже із інтервенцією російських парамілітарних і військових груп відбулася зачистка українського інформаційного простору. Терористи відразу почали захоплювати телевізійні вежі з метою відключення українських телеканалів та редакції місцевих газет, які відмовилися співпрацювати з ними та продукувати їхній контент. Оскільки головна мета «гібридної війни» полягає не стільки у захопленні території, скільки у встановленні контролю над світоглядом громадян держави, які стали жертвами агресії *(Магда, 2017: 32)*. Соціологічне опитування, проведене у жовтні 2014 р., продемонструвало, що жителі Донецької області більше довіряли саме російським ЗМІ: 20,5% респондентів – повністю їм довіряли; 67% – частково; 7% – взагалі не довіряли. А українським масмедіа: 7% – повністю довіряли; 50% – частково; 34,5% – взагалі не довіряли *(ЗМІ та довіра до українських і російських ЗМІ, 2014)*. Інший чинник, який, очевидно, вплинув на такі зміни – еміграція значної кількості донеччан, змушених втікати від війни, серед яких була значна кількість патріотично налаштованих осіб. Згідно з першою зібраною статистикою, на кінець лютого 2015 р. зі Сходу України виїхали та зареєструвались як внутрішньопереміщені особи

близько 1 070 000 українських громадян. Із них: 60% – це пенсіонер(к)и; 23,1% – працездатні особи; 12,8% – діти; 4,1% – неповносправні особи *(Вироблення політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні, 2015)*.

Висновки. Революційні зміни жителями Донецької області були сприйняті неоднозначно. Це було обумовлено їх значним перебуванням під інформаційним впливом тих мас-медіа, котрі дискредитували події на Майдані та їх прихильників. Відповідними настроями скористалися як внутрішні, так і зовнішні сили, котрі переслідували власні цілі. Це призвело до суспільно-політичного протистояння між проросійськими силами та прихильниками єдиної України. Активний спротив українського населення «російській весні» та бажання більшості, згідно з соціологічними опитуваннями, жити в Україні зірвало плани кремлівського керівництва щодо провокування внутрішнього конфлікту та змусило його піти на військову інтервенцію за участі парамілітарних і військових груп. Вони були замасковані під місцевих «ополченців», які шляхом різноманітних провокацій поширювали кровопролиття та ворожнечу. Проте, наступ української армії та слабка підтримка мешканцями терористичної діяльності «ДНР» призвели до загрози існування російської окупаційної адміністрації, що спонукало офіційну Мосву ввести батальйонно-тактичні групи ЗС РФ на материкову частину України. Їх інтервенція призвела до значних втрат української армії та підписання плану мирного врегулювання ситуації на Сході держави, так званого Мінська-1. Це розділило територію Донецької області на тимчасово окуповану та підконтрольну Україні. Після активних бойових дій ставлення донеччан до України та її армії змінилось, оскільки значна їх частка прагнула виведення останньої зі свого регіону; збільшилася кількість прихильників «незалежності ДНР» та, разом із тим, зменшилося число тих хто прагнув приєднання області до РФ.

Використані посилання

Аналіз ведення антитерористичної операції та наслідків вторгнення Російської Федерації в Україну у серпні – вересні 2014 року (2015). Київ: Генеральний штаб Збройних сил України, Центральний науково-дослідний інститут Збройних сил України. 28 с.

Андрей Шишацкий начал готовить референдум в Донецкой области (2014) *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/203757-andrey-shyshackyy-nachal-gotovyt-referendum-v-doneckoy-oblasty. [Дата звернення 18 липня 2020].

Бенчук В. (2019). Доктрина Валерія Герасимова як віддзеркалення стратегічного військового плану РФ. *Людина і техніка у визначних битвах світових воєн XX століття: збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції. 25-26 червня 2019 р.* Львів. С. 77-79.

Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016) (2017). Київ: Національний університет оборони імені Івана Черняховського. 162 с.

Более 70% жителей Донбасса поддерживают территориальную целостность Украины – «народный референдум» (2014). *Новости Донбасса.* Доступно https://novosti.dn.ua/news/207138-bolee-70-zhyteley-donbassa-podderzhyvayut-terrytoryalnuyu-celostnost-ukrayny-narodnyy-referendum. [Дата звернення 18 липня 2020].

Большинство дончан не одобряют действия сепаратистов – опрос (2014). *Ліга. Новости.* Доступно: https://news.liga.net/politics/news/bolshinstvo_donchan_ne_odobryayut_deystviya_separatistov_opros. [Дата звернення 18 липня 2020].

Большинство жителей Донецка хотят жить в единой Украине – опрос. (2014). *Ліга. Новости.* Доступно: https://news.liga.net/politics/news/bolshinstvo_zhiteley_donetska_khotyat_zhit_v_edinoy_ukraine_opros [Дата звернення 18 липня 2020].

Боряк Г., Головко В., Даниленко В., Кульчицький С., Майборода О., Смолій В., Якубова Л., Янішевський С. (2016). *25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави.* Київ: Ніка-Центр. 796 с.

Бурковський П. Російська пропаганда про події в Україні: тенденції 2014–2016 років. (2017). *Детектор медіа.* Доступно: https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/19200/2017-07-04-rosiiska-propaganda-pro-podii-v-ukraini-tendentsii-20142016-rokiv/. [Дата звернення 18 липня 2020].

В Артемовске снова напали на танковую базу. Огонь вели из жилых домов - утверждают военные. (2014). *06274.com.ua Сайт города Бахмута.* Доступно: https://www.06274.com.ua/news/560456/v-artemovske-snova-napali-na-tankovuu-bazu-ogon-veli-iz-zilyh-domov-utverzdaut-voennye. [Дата звернення 18 липня 2020].

В Донецке на улице раздают «бюллетени» для референдума. (2014). *Українська правда.* Доступно https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/03/19/7019536/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Вироблення політики щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні. (2015). Доступно: https://www.irf.ua/content/files/dp-2015-7.pdf. [Дата звернення 18 липня 2020].

Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. (2019). *Доповідь у рамках проекту «Конфлікт на Донбасі: сучасні реалії і перспективи врегулювання» за підтримки МЗС Нідерландів.* Київ. 144 с.

Вооруженные люди разогнали мирный митинг в защиту Украины в Славянске. (2014). *Остров*. Доступно: https://www.ostro.org/general/politics/ news/442943/. [Дата звернення 18 липня 2020].

В России собирают «туристов» в Украину, служивших в армии. (2014). *Українська правда.* Доступно: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/28/7016603/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Гибрессия Путина. Невоенные аспекты войн нового поколения. Фрагменты исследования Центра глобалистики «Стратегия XXI» в рамках проекта «Антарес». (2016). Доступно: https://geostrategy.org.ua/images/Hybression_finversion.pdf. [Дата звернення 18 липня 2020].

Горняки и чернобыльцы призывают горячие головы Донбасса остудить эмоции. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/202331-gornyaky-y-chernobylcy-pryzyvayut-goryachye-golovy-donbassa-ostudyt-ehmocyy. [Дата звернення 18 липня 2020].

ДНР обстреливает Донецк – свидетельства очевидцев. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/article/4955-dnr-obstrelyvaet-donetsk-svydetelstva-ochevydcev. [Дата звернення 18 липня 2020].

ДНР призналась в обстрелах Ясиноватой. Доступно: https://www.youtube.com/watch?v=JKH3K7Jcme4. [Дата звернення 18 липня 2020].

ДНР проведет «референдум» за присоединение к России в два тура. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/207389-dnr-provedet-referendum-za-prysoedynenye-k-rossyy-v-dva-tura. [Дата звернення 18 липня 2020].

Донбас в огні. Путівник зоною конфлікту. (2017). Львів. 100 с.

Дончане продолжают проводить акции в поддержку Соборности Украины – Фото. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/203565-donchane-prodolzhayut-provodyt-akcyy-v-podderzhku-sobornosty-ukrayny-foto. [Дата звернення 18 липня 2020].

Думки та погляди жителів південно-східних областей України: квітень 2014. (2014). *Київський міжнародний інститут соціології*. Доступно: http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=302&page=1. [Дата звернення 18 липня 2020].

Жирохов М. (2017). Хроники вторжения: когда реально русская армия вошла на Донбасс. *Фраза.юа*. Доступно: https://fraza.ua/analytics/262740-hroniki-vtorzhenija-kogda-realno-russkaja-armija-voshla-na-donbass. [Дата звернення 18 липня 2020].

Жители Донбасса просят центральное правительство защитить их от сепаратистов. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно https://novosti.dn.ua/news/204904-zhytely-donbassa-prosyat-centralnoe-pravytelstvo-zashhytyt-ykh-ot-separatystov. [Дата звернення 18 липня 2020].

Жучковский А. (2020). *85 дней Славянска*. Нижний Новгород: Черная сотня. 368 с.

Заграница нам поможет? Как Донецк делал выбор в пользу России. (2014). *Остров*. Доступно https://www.ostro.org/general/politics/articles/438957/. [Дата звернення 18 липня 2020].

«Зеленые человечки» в Славянске рассказали, что они спецназ ГРУ из Рязани – репортаж российского СМИ. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/206005-zelenye-chelovechky-v-slavyanske-rasskazaly-chto-ony-specnaz-gru-yz-ryazany-reportazh-rossyyskogo-smy. [Дата звернення 18 липня 2020].

Зіненко Р. (2019). *Війна, якої не було. Хроніка Іловайської трагедії*. Ч. 1. 7 – 24 серпня 2014. 446 с.

ЗМІ та довіра до українських і російських ЗМІ. (2014). *Київський міжнародний інститут соціології*. Доступно: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=425&page=44. [Дата звернення 18 липня 2020].

Из чего состоит «ДНР»: Схема иерархии сепаратистов. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/211260-yz-chego-sostoyt-dnr-skhema-yerarkhyy-separatystov. [Дата звернення 18 липня 2020].

Информация об общественно-политической ситуации в Донецкой области. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/206263-ynformacyya-ob-obshhestvenno-polytycheskoy-sytuacyy-v-doneckoy-oblasty. [Дата звернення 18 липня 2020].

Как жители Донецка ждали второго пришествия. Януковича. (2014). *Остров*. Доступно: https://www.ostro.org/donetsk/politics/articles/440760/?pagen=2. [Дата звернення 18 липня 2020].

Кровавое 9 мая в Мариуполе. Шесть лет после трагедии, – ВИДЕО. (2020). *0629.com.ua Сайт города Мариуполя*. Доступно: https://www.0629.com.ua/news/2754972/krovavoe-9-maa-v-mariupole-sest-let-posle-tragedii-video. [Дата звернення 18 липня 2020].

Кузьо Т. (2018). *Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет*. Київ: Дух і література. 560 с.

Лосєв І. (2014). Альянс ватників і фраків. *Український тиждень*. № 35. С. 20-21.

Магда Є. *Гібридна агресія Росії: уроки для Європи*. (2017). Київ: Каламар. 268 с.

Народные сборы Донбасса отменили решения о референдуме и создании Донецкой республики. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/205070-narodnye-sbory-donbassa-otmenyly-reshenye-o-referendume-y-sozdanyy-doneckoy-respublyky. [Дата звернення 18 липня 2020].

Независимые наблюдатели из РФ не признали Донецкий «референдум». (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/207963-nezavysymye-nablyudately-yz-rf-ne-pryznaly-doneckyy-referendum. [Дата звернення 18 липня 2020].

Особистий архів Бенчука В. *Інтерв'ю з А. Поляковим («Поляк») – стрільцем-санітаром 1-го взводу 1-ї штурмової роти батальйону «Донбас»* (записано 31.07.2017).

Пахоменко С. (2015). Фактор ідентичності в українській кризі: приклад Донбасу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. Вип. 12. С. 245–252.

Перепелиця Г. (2017). *Україна – Росія: війна в умовах співіснування*. Київ: Видавничий дім «Стилос», 2017. 880 с.

Посягающие на территориальную целостность являются преступниками – общественные организации Донетчины. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/202329-posyagayushhye-na-terrytoryalnuyu-celostnost-yavlyayutsya-prestupnykamy-obshhestvennye-organyzacyy-donetchyny. [Дата звернення 18 липня 2020].

Почепцов Г. (2016). *Сучасні інформаційні війни*. Вид. 3-тє, доповн. та переробл. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 504 с.

Почти 600 человек в Донецкой области добровольно пришли в военкомат и изъявили желание защищать Родину. (2014). *Остров*. Доступно: https://www.ostro.org/donetsk/society/news/441492/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Приазовский рабочий. (2014). № 28 (19802).

Приазовский рабочий. (2014). № 32 (19806).

Приазовский рабочий. (2014). № 42 (19816).

Приазовский рабочий. (2014). № 58 (19832).

Приазовский рабочий. (2014). № 81 (19855).

Проміжний звіт ТСК з розслідування трагічних подій під Іловайськом. Повний текст (2014). *Українська правда*. Доступно: https://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/20/7041381/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Пророссийские активисты напали на мирных граждан в Донецке и спровоцировали драку. (2014). *Новости Донбасса*. Доступно: https://novosti.dn.ua/news/202577-prorossyyskye-aktyvysty-napaly-na-myrnykh-grazhdan-v-donecke-y-sprovocyrovaly-draku. [Дата звернення 18 липня 2020].

Слов'янськ у війні 2014 року. (2016). Слов'янськ: Видавництво «Друкарський двір». 232 с.

Ставлення в Україні та Росії до акцій протесту в Україні. (2014). *Київський міжнародний інститут соціології*. Доступно: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=231&page=51. [Дата звернення 18 липня 2020].

Ставлення населення до подій на Донбасі: ціна миру - загальнонаціональне опитування. (2014). *Фонд «Демократичні ініціативи Ілька Кучеріва»*. Доступно: https://dif.org.ua/article/stavlennya-naselennya-do-podiy-na-donbasi-tsina-miru-zagalnonatsionalne-opituvannya. [Дата звернення 18 липня 2020].

Указ Президента України від 14 квітня 2014 № 405/2014 Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України». (2014). Доступно: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014. [Дата звернення 18 липня 2020].

Фотофакт. Жители Донецка не спешат записываться в «Восточный фронт». (2014). *Остров*. Доступно: https://www.ostro.org/donetsk/society/news/438416/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Цыганок А. (2016). *Донбасс: неоконченная война. Гражданская война на Украине (2014–2016): русский взгляд*. Москва. 680 с.

Чего боится Донбасс. Список слухов, которые питают пророссийские митинги. (2014). *Остров*. Доступно: https://www.ostro.org/general/politics/articles/441298/. [Дата звернення 18 липня 2020].

Шибалов Є. (2014). Донбас: українська весна. *Дзеркало тижня*. №. 12.

Як змінилося ставлення населення України до Росії та населення Росії до України. (2014). *Київський міжнародний інститут соціології*. Доступно: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=404&page=45. [Дата звернення 18 липня 2020].

Якубова Л. (2018). *«Русский мир» в Україні: на краю прірви*. Київ: ТОВ «Видавництво «Кліо». 384 с.

References

Boryak G., Golovko V., Danylenko V., Kulchytsky S., Maiboroda O., Smoliy V., Yakubova L., Yanishevsky S. (2016). *25 years of independence: essays on the history of the nation and state*. Kyiv. 796 p.

Analysis of the anti-terrorist operation and the consequences of the Russian invasion of Ukraine in August - September 2014 (prepared by the General Staff of the Armed Forces of Ukraine together with the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine). Kyiv, 2015. 28 p.

Andrey Shishatskiy began to prepare a referendum in the Donetsk region. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/203757-andrey-shyshackyy-nachal-gotovyt-referendum-v-doneckoy-oblasty.

Armed people dispersed a peaceful rally in defense of Ukraine in Slavyansk. *Island*. URL: https://www.ostro.org/general/politics/news/442943/.

As residents of Donetsk waited for the second coming. Yanukovych. *Island*. URL: https://www.ostro.org/donetsk/politics/articles/440760/?pagen=2.

Attitudes in Ukraine and Russia to protests in Ukraine. Kyiv: Kyiv International Institute of Sociology. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=231&page=51.

Benchuk V. The doctrine of Valery Gerasimov as a reflection of the strategic military plan of the Russian Federation. *Collection of abstracts of the International Scientific Conference June 25-26, 2019 "Man and technology in the significant battles of the world wars of the twentieth century"* pp. 77-79.

Bloody May 9 in Mariupol. Six years after the tragedy. URL: https://www.0629.com.ua/news/2754972/krovavoe-9-maa-v-mariupole-sest-let-posle-tragedii-video.

Burkovsky P. Russian propaganda about events in Ukraine: trends of 2014–2016. *Media Detector*. URL: https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/19200/2017-07-04-rosiiska-propaganda-pro-podii-v-ukraini-tendentsii-20142016-rokiv/.

Denis Kazanskyi. URL: https://www.youtube.com/user/Frankensstein1/videos.

DNR shells Donetsk - eyewitness accounts. *Donbass News* URL: https://novosti.dn.ua/article/4955-dnr-obstrelyvaet-doneck-svydetelstva-ochevydcev.

DNR will hold a "referendum" for joining Russia in two rounds. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/207389-dnr-provedet-referendum-za-prysoedynenye-k-rossyy-v-dva-tura.

Development of a policy on internally displaced persons in Ukraine. Prepared with the support of the International Renaissance Foundation. Kyiv, 2015. URL: https://www.irf.ua/content/files/dp-2015-7.pdf.

Encroaching on territorial integrity are criminals - public organizations of Donetsk region. *News of Donbass*. URL: https://novosti.dn.ua/news/202329-posyagayushhye-na-terrytoryalnuyu-celostnost-yavlyayutsya-prestupnykamy-obshhestvennye-organyzacyy-donetchyny.

"Green men" in Slavyansk told that they are GRU special forces from Ryazan - a report by the Russian media. *Donbass News*. URL: https://novosti. dn.ua/news/206005-zelenye-chelovechky-v-slavyanske-rasskazaly-chto-ony-specnaz-gru-yz-ryazany-reportazh-rossyyskogo-smy.

How the attitude of the population of Ukraine to Russia and the population of Russia to Ukraine has changed. Kyiv: Kyiv International Institute of Sociology. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=404&page=45.

Independent observers from the Russian Federation did not recognize the Donetsk "referendum". *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/207963-nezavysymye-nablyudately-yz-rf-ne-pryznaly-doneckyy-referendum.

In Donetsk, "bulletins" for referendum are distributed on the street. *Ukrainska Pravda*. URL: https://www.pravda.com.ua/eng/news/2014/03/19/7019536/.

Information about the socio-political situation in the Donetsk region. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/206263-ynformacyya-ob-obshhestvenno-polytycheskoy-sytuacyy-v-doneckoy-oblasty.

In Russia collect served in the army "tourists" to Ukraine. *Ukrainian Truth*. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2014/02/28/7016603/.

Kuzio T. *Putin's war against Ukraine. Revolution, nationalism and crime*. Kyiv: Spirit and letter, 2018. 560 p.

Losev I. Alliance of quilted jackets and tailcoats. *Ukrainian Week*. 2014.№ 35. pp. 20-21.

Magda E. (2017) *Hybrid aggression of Russia: lessons for Europe*. Kyiv: KALAMAR, 268 p.

Mass media and trust in Ukrainian and Russian mass media. Kyiv International Institute of Sociology. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=425&page=44.

Miners and Chernobyl victims call on the hot heads of Donbass to cool their emotions. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/202331-gornyaky-y-chernobylcy-pryzyvayut-goryachye-golovy-donbassa-ostudyt-ehmocyy.

More than 70% of Donbass residents support the territorial integrity of Ukraine - "people's referendum". *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/207138-bolee-70-zhyteley-donbassa-podderzhyvayut-terrytoryalnuyu-celostnost-ukrayny-narodnyy-referendum.

Most Donetsk residents do not approve the actions of separatists – poll. *League. News*. URL:https://news.liga.net/politics/news/bolshinstvo_donchan_ne_ odobryayut_ deystviya_separatistov_opros.

Most residents of Donetsk want to live in a united Ukraine – poll. *League. News*. URL: https://news.liga.net/politics/news/bolshinstvo_zhiteley_donetska_khotyat_ zhit_v_ edinoy_ukraine_opros.

Pakhomenko S. (2015) Identity factor in the Ukrainian crisis: the example of Donbass. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: History. Politology.*. Iss. 12. pp. 245-252.

People's Assembly of Donbass canceled the decision on the referendum and the creation of the Donetsk Republic. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/205070-narodnye-sbory-donbassa-otmenyly-reshenye-o-referendume-y-sozdanyy-doneckoy-respublyky.

Perepelitsa G. (2017) *Ukraine - Russia: war in coexistence*. Kyiv: Stylos Publishing House, 880 p.

Benchuk V. personal archive. *Interview with A. Polyakov ("Pole") - shooter-paramedic of the 1st platoon of the 1st assault company of the "Donbass" battalion* (recorded on 31.07.2017).

Photo fact. Residents of Donetsk are in no hurry to enroll in the "Eastern Front". *Island*. URL: https://www.ostro.org/donetsk/society/news/438416/.

Pocheptsov G. (2016) *Modern information wars. View*. 3rd ed., add. and reworked. Kyiv: Type. Kyiv-Mohyla Academy House, 504 p.

Priazovsky worker. 2014. № 28 (19802).

Priazovsky worker. 2014. № 32 (19806).

Priazovsky worker. 2014. № 42 (19816).

Priazovsky worker. 2014. № 58 (19832).

Priazovsky worker. 2014. № 81 (19855).

Pro-Russian activists attack civilians in Donetsk and provoked a fight photo. *Donbass News*. URL: https://novosti.dn.ua/news/202577-prorossyyskye-aktyvysty-napaly-na-myrnykh-grazhdan-v-donecke-y-sprovocyrovaly-draku.

Putin's gibberish. Non-military aspects of the new generation of wars. Excerpts from the study of the Center for Global Studies "Strategy XXI" in the framework of the project "Antares". URL: https://geostrategy.org.ua/images/Hybression_finversion.pdf.

Shibalov E. (2014) Donbass: Ukrainian spring. *Mirror of the week*. №. 12. URL: https://dt.ua/internal/donbas-ukrayinska-vesna-_.html.

Slavyansk in the 2014 war. Slovyansk: Drukarskyi Dvir Publishing House, 2016. 232 p.

The attitude of the population to the events in Donbass: the price of peace - a nationwide survey. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation. URL: https://dif.org.ua/article/stavlennya-naselennya-do-podiy-na-donbasi-tsina-miru-zagalnonatsionalne-opituvannya.

The DNR admitted to shelling Yasinovataya. URL: https://www.youtube.com/watch?v=JKH3K7Jcme4.

The war in Donbass: realities and prospects for settlement (2019) Report within the project "Conflict in Donbass: current realities and prospects for settlement" with the support of the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands. Kyiv, 144 p.

Thoughts and views of residents of the south-eastern regions of Ukraine: April 2014. Kyiv: Kyiv International Institute of Sociology. URL: http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=302&page=1.

Tsiganok A. (2016) *Donbass: unfinished war. The Civil War in Ukraine (2014–2016): a Russian view.* Moscow, 680 p.

TSK interim report on the investigation of the tragic events near Ilovaisk. *Ukrainian Truth.* URL: https://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/20/7041381/.

What does the "DNR" consist of: Scheme of the hierarchy of separatists. *News of Donbass*. URL: https://novosti.dn.ua/news/211260-yz-chego-sostoyt-dnr-skhema-yerarkhyy-separatystov.

What is Donbass afraid of? List of rumors that feed pro-Russian rallies. *Donbass News*. URL: https://www.ostro.org/general/politics/articles/441298/.

White Book of the anti-terrorist operation in eastern Ukraine (2014–2016) (2017) Kyiv: Ivan Chernyakhovsky National University of Defense, 162 p.

Will abroad help us? How Donetsk made a choice in favor of Russia. *Island.* URL: https://www.ostro.org/general/politics/articles/438957/.

Zinenko R. (2019) *A war that did not exist. Chronicle of the Ilovaysk tragedy. Part 1*. 7 - 24 August 2014. 446 p.

Zhirokhov M. *Chronicles of the invasion: when the Russian army actually entered the Donbass*. URL: https://fraza.ua/analytics/262740-hroniki-vtorzhenija-kogda-realno-russkaja-armija-voshla-na-donbass.

Zhukovsky A. (2020) *85 days of Slavyansk*. Nizhnii Novgorod: Black Hundred Publishing House, 368 p.

Yakubova L. (2018) *"Russian world" in Ukraine: on the edge of the abyss.* Kyiv: Clio Publishing House LLC, 384 p.

Benchuk V.
Trofymovych V.

REACTION OF DONETSK REGION RESIDENTS TO RUSSIA'S ARMED AGGRESSION AGAINST UKRAINE: 2014 YEAR.

The article clarifies and analyzes the reaction of the population of Donetsk region to the "Russian spring" and the military invasion of Donbass. The mechanisms of the Russian special coordination center in resolving the military confrontation in the Donetsk region in order to incite public hatred to demonstrate the alleged «internal conflict» and not the aggression of the Russian Federation have been studied. The evolution of the mood of Donetsk residents in connection with the active hostilities in eastern Ukraine and the reasons for their changes have been established. Thus, it was found that the revolutionary changes were perceived ambiguously by the residents of

Donetsk region. This was due to their significant presence under the influence of those media outlets that discredited the events on the Maidan and their supporters. Relevant sentiments were used by both internal and external forces that pursued their own goals. This led to a socio-political confrontation between pro-Russian forces and supporters of a united Ukraine. The active resistance of the Ukrainian population to the «Russian Spring» and the desire of the majority, according to opinion polls, to thwart the Kremlin leadership's plans to provoke internal conflict and forced it to intervene militarily with paramilitary and military groups. They were disguised as local «militias» who spread bloodshed and enmity through various provocations. However, the offensive of the Ukrainian army and the weak support of the inhabitants of the terrorist activities of the «DNR» threatened the existence of the Russian occupation administration, which prompted official Moscow to introduce battalion tactical groups of the Russian Armed Forces on the mainland of Ukraine. Their intervention led to significant losses of the Ukrainian army and the signing of a plan for a peaceful settlement of the situation in the east of the country, the so-called Minsk-1. This divided the territory of Donetsk region into temporarily occupied and controlled Ukraine. After active hostilities, the attitude of Donetsk residents towards Ukraine and its army changed, as a significant part of them sought to withdraw the latter from their region; the number of supporters of the "independence of the DNR" increased and, at the same time, the number of those who sought to join the region to the Russian Federation decreased.

Keywords: «DPR», Donetsk region, armed aggression, reaction, Russia, socio-political confrontation, Ukraine.